

Ristijärven kunta

Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma 2024

Sisällys

1	Suunnitelman taustat.....	4
2	Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä käsitteitä	5
3	Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.....	6
	Lähdeluettelo	7
	Liite	8

JOHDANTO

Varhaiskasvatuksessa on lainsäädännön mukaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämismisvelvoite. (Suomen perustuslaki 731/1999, 6 §; varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §; perusopetuslaki 628/1998, Laki naisten ja miesten välinen tasa-arvosta 609/1986, yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.) Jatkossa tässä asiakirjassa viitattaessa lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta käytämme lyhennettä tasa-arvolaki. Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun velvoite astui voimaan 1.6.2023. Velvoitteet koskevat varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjien ja yksityisten palveluntuottajien järjestämää varhaiskasvatusta sekä varhaiskasvatuksen yhteydessä järjestettävää esiopetusta. (OPH 2023.)

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma täydentää Ristijärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa 2022. Varhaiskasvatuksen toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa, vähintään kolmen vuoden välein (Tasa-arvolaki 5a §). Tämä suunnitelma luo pohjan kunnan varhaiskasvatuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja vuosittain päiväkodissa laadittavalle toiminnalliselle tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmalle. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja lasten kanssa. Yksikkökohmainen toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma liitetään osaksi ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmaa.

1 Suunnitelman taustat

Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus. (OPH 2014.)

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Tavoitteena on myös tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. (Varhaiskasvatuslaki 3 §.)

Tasa-arvo lain (5§, 5 a §) mukaan tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien sukupuolten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien tasapuolista jakautumista. Suomessa tasa-arvolaille (6 c §) ehkäistään sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää ja edistetään sukupuolten tasa-arvoa. Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Näin ollen varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Tasa-arvoa edistetään varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvo lain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa ja esiopetuksessa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapsille varataan mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. (Tasa-arvolaki 4 5 §, 5 a §.)

Varhaiskasvatuksessa tasa-arvo tarkoittaa sitä, että kiinnitetään huomiota siihen, että sukupuoli ei aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan varhaiskasvatuksen arjessa (OPH 2023).

Yhdenvertaisuuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Laki edellyttää laatimaan varhaiskasvatuksessa toiminnallisen yhdenvertaisuussuunnitelman, jossa arvioidaan yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassa ja kuvataan tarvittavia toimenpiteitä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelman tavoitteena on osallisuuden lisääminen, syrjinnän tunnistaminen ja siihen puuttuminen sekä toimenpiteiden toteuttaminen ja toimenpiteiden vaikutusten arvioiminen. (Yhdenvertaisuuslaki 6 §, 6 a §.)

Varhaiskasvatuksessa yhdenvertaisuus tarkoittaa huomion kiinnittämistä siihen, että ihmisten eri ominaisuudet, kuten ihonväri, uskonto tai terveydentila, eivät aseta lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan (OPH 2023). Ristijärven kunnassa yhdenvertaisuussuunnitelma ja tasa-arvosuunnitelma on yhdistetty yhdeksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaksi.

Ristijärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022 linjaa osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden seuraavasti:

”Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen

seurauksista kehittyä osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.”

2 Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä käsitteitä

Tasa-arvokasvatusta on tasa-arvon ja sukupuolittuneiden käytäntöjen huomioiminen. Arjen käytäntöjä ja toimintamalleja katsotaan uudesta näkökulmasta. Lapsille annetaan sukupuolesta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet toimia, kasvaa ja osallistua.

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan lapsen kohtaamista omana yksilöllisenä persoonana ilman sukupuoleen kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjä oletuksia ja ennakkoluuloja sekä käsitysten tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puhetoissa. **Sukupuolitietoisuus** on synonyymi sukupuolisensitiivisyydelle. Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa vaatii kasvattajilta taitoa huomata omia ja toisten kasvattajien sukupuolittuneita käytäntöjä.

Sukupuolta voidaan tarkastella sosiaalisesta, kulttuurisesta ja biologisesta näkökulmasta. Sukupuoleen liitetään erilaisia maskuliinisia ja feminiinisiä käsityksiä, jotka ovat erilaisia riippuen ajasta ja paikasta. (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019; Ylitapio-Mäntylä 2012.) ”*Kaikkien sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa samanlaisten oikeuksien, mahdollisuuksien ja velvollisuuksien takaamista yksilölle sukupuolesta tai sukupuolen ilmaisusta riippumatta*” (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019).

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta sukupuolesta, iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta ja vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Tasa-arvon tavoin myös yhdenvertaisuus on perusoikeus.” (Tasa-arvoinen varhaiskasvatus 2019.)

Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Syrjintää on myös, jos jokin säädös tai asetus asettaa jonkun yksilön tai ihmisryhmän epäedulliseen asemaan ilman että säädöksellä on hyväksyttävää ja asianmukaista tavoitetta. Syrjintää on myös henkilön tai ihmisryhmän arvon ja koskemattomuuden loukkaaminen, sekä uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä ja hyökkäävä ilmapiiri. Tätä voidaan nimittää myös **häirinnäksi**. Yhdenvertaisuuslakia ja tasa-arvolakia yhdistää syrjinnän kielto. Tasa-arvolaisissa syrjintäperusteena on sukupuoli. Yhdenvertaisuuslaki kattaa muut syrjinnän perusteet.

3 Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Toiminnallisessa tasa-arvo suunnitelmassa tarkastellaan varhaiskasvatuksen toimipaikan toimintaa sukupuolen tasa-arvon näkökulmasta. Huomiota kiinnitetään etenkin vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, materiaaleihin, huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. (OPH 2023.)

Toiminnallinen yhdenvertaisuussuunnitelma on suunnitelma siitä, miten varhaiskasvatuksen toiminta vaikuttaa eri ihmisryhmiin, miten yhdenvertaisuus toteutuu omassa toiminnassa ja millaisia toimenpiteitä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi tehdään. Suunnitelmassa kiinnitetään huomiota siihen miten eri ominaisuudet, kuten esimerkiksi ikä, ihonväri, kieli, katsomus, perhesuhteet tai vammaisuus vaikuttavat lasten mahdollisuuksiin toimia varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa sekä kokea osallisuutta siinä. (OPH 2023.)

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan yhdessä henkilöstön kanssa. Lapsille ja huoltajille varataan mahdollisuus tulla kuulluksi suunnitelmaa laadittaessa.

SUUNNITTELU

Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan lukuvuosittain. Suunnitelman sisältö nousee yksikön ja kunkin ryhmän tarpeista sekä ohjaavista asiakirjoista ja laeista. Jokainen varhaiskasvatusryhmä kirjaa kehittämistarpeensa itse tehdyn havainnoinnin pohjalta. Kehittämistarpeet liitetään syksyllä osaksi ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa ja niitä arvioidaan keväällä toimikauden lopulla. Suunnitelma tehdään toimintakausittain.

SELVITYS

Tutkkaa varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilannetta keskustelemalla, havainnoimalla ja/tai videoinnilla. Selvityksen perusteella saadaan tietoa siitä, mitä kehitettävää toiminnassa on. Erilaiset selvitysmenetelmät tukevat tiedonkeruuta ja osallistavat niin henkilöstöä, lapsia kuin huoltajia. (OPH 2023.) Lapset voivat osallistua mukaan kartoitukseen mm. yksilö- tai ryhmähaastatteluilla. Huoltajat osallistuvat suunnitelman selvitykseen mm. vasukeskustelujen ja kyselyiden avulla.

KEHITTÄMINEN

Kehittämävaiheessa syvennyttään niihin teemoihin, joissa selvitysvaiheessa havaitaan kehitettävää tai muutettavaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta. Keskustelkaa ryhmässä selvityksen tuloksista ja tarkistakaa suunnitteluvaiheessa asettamanne tavoitteet. Kirjatkaa konkreettiset kehittämistavoitteet ja tarvittavat toimenpiteet toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Sopikaa myös arvioinnin suorittamisesta ja aikataulusta.

ARVIOINTI

Arvioikaa tehdyt toimenpiteet ja muutokset. Tarvittaessa tehkää havainnointia. Missä onnistuitte? Mitä olisi pitänyt tehdä toisin? Mikä oli vaikeaa? Ottakaa lapset mukaan arviointiin. Päätäkää myös jatkotoimenpiteistä.

Lähdeluettelo

Opetushallitus. 2023. Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu. Webinaari 23.5.2023. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/toiminnallinen-tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma>

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:2a.

Tasa-arvoinen varhaiskasvatus, 2019. <http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/hanke/>

Ylitapio-Mäntylä, O (toim.) 2012. Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Liite

Päiväkodin toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Laadittu: _____

Milloin ja miten selvitystyötä on tehty? Mitä selvityksessä nousi esille?

Kehitettävä teema:

Tavoite:

Kehittämistoimenpiteet:

Arviointi (vastuuhenkilö ja arvioinnin tulokset):